

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення

дисертації Ронжес Олени Євгеніївни

**«Психологічна, психофізіологічна та соціальна адаптація людини в період
активного переходу до цифрових технологій», яка подається на здобуття**

наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

за спеціальністю 053 Психологія

1. Оцінка роботи здобувача у процесі підготовки дисертації і виконання індивідуального плану навчальної та наукової роботи. У процесі роботи над дисертаційним дослідженням аспірантка Ронжес О.Є. дотримувалась індивідуального плану наукової роботи та успішно виконала індивідуальний навчальний план, показала себе як сумлінний виконавець. За час навчання в аспірантурі Ронжес О.Є. оволоділа необхідними компетентностями, зокрема: здатність розв'язувати комплексні проблеми адаптації в контексті процесів цифровізації; здатність розробляти та реалізувати проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання і професійну практику; спроможність спілкуватись в діалоговому режимі з психологічних та міждисциплінарних проблем адаптації до цифрових середовищ, презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами; здатність до ініціювання інноваційних комплексних психологічних проектів, до лідерства та автономності під час їх реалізації; соціальна відповідальність за рішення, пов'язані з психологічними технологіями та психологічним забезпеченням, слідування нормам професійної етики; здатність виконувати оригінальні наукові дослідження психологічних аспектів цифровізації на високому фаховому рівні, з використанням новітніх методів наукового пошуку; здійснювати наукові міждисциплінарні дослідження проблем адаптації.

2. Обґрунтування вибору теми дослідження. У сучасному світі цифрові технології дедалі більше інтегруються у всі сфери життя, що робить адаптацію людини до нових цифрових середовищ критично важливим завданням, актуальним для глибшого розуміння впливу технологій на людину й для розробки практичних рекомендацій та програм, що допомагають уникати негативних наслідків цифровізації. Перша чверть двадцятого століття характеризується глобальними змінами, прискореними визначними соціальними подіями, що призвело до всеохоплюючої цифрової трансформації.

Швидкість технологічних змін і різноманітність цифрових середовищ вимагають від людини постійної адаптації до динамічного цифрового ландшафту. У цифрову епоху людство стикнулося із безпрецедентними вимогами до когнітивної обробки даних через швидкий наплив інформації та мінливість обставин.

В Україні процес цифровізації в докарантинний період супроводжувався становленням цифровізації державних послуг на законодавчому рівні і впровадженням цифрової держави. У 2021 році відбулось значне зростання опосередкованої цифровими технологіями взаємодії людей внаслідок карантинних обмежень у світовому масштабі через поширення COVID-19. Початок повномасштабної війни в 2022 році надав нового контексту розвитку ЦТ в Україні, що загостило необхідність адаптації до цифрових середовищ в нових умовах. У 2023 році завдяки створенню генеративного штучного інтелекту і вільному публічному доступу до нього, глобальних змін зазнав і світовий цифровий ландшафт. Обізнаність в актуальному стані ЦТ та ШІ стає умовою успішної соціальної адаптації та досягнення цілей. Вимушений перехід у цифровий соціум в поєднанні з неможливістю прогнозувати цифрове майбутнє є потенційно стресогенними для всіх вікових груп, що робить необхідним розвиток навичок адаптації до нових ЦС для всіх сучасних користувачів цифрових технологій. Швидкі цифрові трансформації потребують комплексного підходу, в якому поєднуються дослідження адаптації до цифровізації на психологічному, психофізіологічному та соціальному рівнях.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення особливості адаптації людини до нових цифрових середовищ і викликів цифрової трансформації як підґрунтя для розробки рекомендацій по ефективній адаптації та програм розвитку дигітальної компетентності й адаптації до цифровізації.

Реалізація мети зумовила необхідність вирішення таких дослідницьких завдань:

1. Здійснити теоретичний аналіз феномену адаптації до цифровізації у психологічному, психофізіологічному та соціальному вимірах.
2. Дослідити вплив різких соціальних змін на цифрову поведінку та самооцінку цифрової компетентності.
3. Провести якісний аналіз індивідуального досвіду адаптації до цифровізації та ставлення до цифрових технологій.

4. Дослідити вплив факторів обмеженості часу та новизни ЦС для користувача на показники психологічної і психофізіологічної адаптації у цифрових середовищах.

5. Виділити та описати типи індивідуальної адаптації до нових ЦС на підставі психофізіологічних та психологічних показників.

6. Проаналізувати цифрову компетентність, самоефективність та інтолерантність до невизначеності як можливі предиктори показників адаптації до нових цифрових середовищ.

7. Підготувати рекомендації і програми розвитку дигітальної компетентності та соціальної адаптації до цифровізації.

Об'єктом дослідження є адаптація людини до цифровізації.

Предметом дослідження є психологічна, психофізіологічна та соціальна адаптація людини до швидких змін цифрового ландшафту в період активного переходу до цифрових технологій.

Методи дослідження. Для реалізації мети і завдань дослідження було застосовано комплекс теоретичних, емпіричних та математико-статистичних методів.

Для проведення теоретичного аналізу досліджень використано метод систематичного літературного огляду PRISMA.

У ході емпіричного дослідження використовувались: методи опитування, глибинного інтерв'ю, експерименту; методика за шкалою загальної самоефективності особистості Р. Шварцера та М. Єрусалема в адаптації І. Галецької; тест інтолерантності до невизначеності Н. Карлетона в адаптації Г. Громової; методика тестування дигітальної компетенції (інтерактивний інструмент DigComp Wheel); методика самооцінки станів «Термометр» Ю. Кисельова. В ході експерименту: використано психорегулююче тренування Л. Гіссен та А. Алексєєва та авторські завдання для виконання в ЦС з візуальним контентом; проведено вивчення психофізіологічних показників за допомогою пристрою Neeuro Senz Band 2 для отримання та обробки ЕЕГ-сигналів.

Методи статистичного аналізу: описові статистики, критерій Шапіро-Уїлка, метод рангової кореляції Спірмена, множинний регресійний аналіз, ANOVA, метод Краскала-Уоліса, метод латентного профільного аналізу з використанням Байєсівського інформаційного критерію (BIC). Математично-статистична обробка проводилась із використанням програмного забезпечення JASP версії V 0.19.3 та програмного середовища RStudio.

Методологія дослідження. Методологічну базу дослідження складають: сучасні підходи до вивчення адаптації (Т. Campbell, С. Івашко, О. Кокун, Т. Третякова); дослідження мозкової активності в процесі використання цифрових технологій (М. Alneyadi, А. Ginty, Е. Naves, Р. Kaushik, К. Kyriaki, R. Souza, S. You); рамка цифрової компетентності DigComp; концепція (ін)толерантності до невизначеності (Asmundson, R. Carleton, Norton, Г. Громова); теорія самоефективності (А. Бандура); праці, в яких розглядаються гуманітарні аспекти взаємодії людини та сучасних технологій (J. Diederich); теорія цифрових поколінь (N. Howe, J. Stillman, W. Strauss).

3. Особистий внесок дисертантки в отриманні наукових результатів та їх новизна. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, усі сформульовані в ньому положення та висновки з рекомендаціями обґрунтовані на основі особистих досліджень автора. Для аргументації окремих положень використані праці інших науковців, на які зроблені посилання. В індивідуальних наукових працях застосовано авторські ідеї та розробки.

Наукова новизна одержаних результатів розкривається у таких положеннях:

Вперше:

- визначено латентні профілі психофізіологічних та психологічних особливостей адаптації до нового цифрового середовища й надано опис таких типів індивідуальної адаптації до цифрових середовищ: адаптивні новачки, збалансовані адаптери, вразливі під тиском, адаптивні лідери;
- визначено роль цифрової компетентності як медіатора між інтолерантністю до невизначеності та психофізіологічними показниками адаптації до цифрових середовищ;
- запропоновано категоріальний підхід до розвитку навичок роботи в різних цифрових середовищах;
- виявлено фоновий страх втрати суб'єктності людини в цифровому просторі у людей, народжених в період до поширення цифрових технологій;
- визначено розбіжності в протіканні адаптації до цифровізації в умовах повномасштабної війни між поколіннями народжених до та після поширення цифрових технологій.

Поглиблено розуміння:

- впливу різких соціальних змін на адаптацію до цифровізації;

- ролі загальної самоефективності як предиктора послаблення когнітивного стресу у новому цифровому середовищі;
- співвідношення теоретичних конструктів загальної самоефективності, комп'ютерної самоефективності та цифрової компетентності;
- ролі обмеження часу і новизни цифрового середовища як стресогенних чинників при виконанні завдань в цифровому просторі;
- амбівалентного ставлення до цифрових технологій та штучного інтелекту.

Отримало подальший розвиток:

- концепція цифрових поколінь;
- розуміння значення цифрової компетентності людини для її успішної взаємодії з цифровими середовищами;
- аналіз досвіду цифровізації для визначення особливостей сприйняття цифрових середовищ та формування успішних адаптаційних стратегій;
- розбіжності в індивідуальній адаптації до цифровізації між народженими до 1993 року і після.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації забезпечена застосуванням сучасних методів теоретичного аналізу, комплексним підходом до дизайну дослідження, в якому поєднуються експериментальні, якісні та кількісні методи дослідження; коректним застосуванням сучасних методів статистичного аналізу даних: методи описивної статистики, методи математичної статистики та методи поглибленого аналізу, зокрема множинний регресійний аналіз, ANOVA, метод Краскала-Уоліса, метод латентного профільного аналізу з використанням Байєсівського інформаційного критерію (BIC), медіаційний аналіз. В дисертації містяться повні і детальні доведення всіх сформульованих наукових результатів.

5. Наукове, теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Наукове значення роботи полягає у розширенні наукового знання про адаптацію до цифровізації, поглибленні розуміння психологічних, психофізіологічних та соціальних аспектів адаптації до ЦС; визначенні ролі ЦК та інтолерантності до невизначеності в успішності адаптації до цифрових трансформацій. Результати дослідження можуть бути підґрунтям для розвитку теорії адаптації людини до динамічної трансформації цифрових технологій.

Розроблений та апробований авторський пілотний інструмент для визначення профілю адаптації до нових ЦС може використовуватися у психологічному консультуванні, освіті та професійному розвитку, в розробці індивідуалізованих диференційованих навчальних програм для розвитку навички адаптації до ЦТ. Результати дисертаційного дослідження покладені в основу низки апробованих практичних програм, спрямованих на підвищення суб'єктності людини у взаємодії з ЦС, подоланню виявлених страхів і бар'єрів у адаптації до ЦС, зниженню цифрового стресу та розвитку ЦК, а також зближенню поколінь в контексті творчої діяльності в ЦС і міжособистісній взаємодії.

Отримані результати застосовуються в навчальному процесі для підготовки фахових психологів Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та Подільського державного університету.

6. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором. Публікації. Результати дослідження відображені у 18 публікаціях, 9 статей з них опубліковані у наукових фахових виданнях: «Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Психологія» (2021), «Проблеми політичної психології» (2021), «Scientific Studios on Social and Political Psychology» (2022, 2023), «Перспективи та інновації науки» (2024), «Open Educational E-Environment of Modern University» (2021), «Educational Challenges» (2023), «Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка» (2025).

7. Дотримання академічної доброчесності. На підставі вивчення тексту дисертації здобувачки, наукових праць здобувачки та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано В антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

8. Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи викладено та обговорено на теоретичних семінарах кафедри прикладної психології факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна; у доповідях на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, зокрема, X Всеукраїнська наукова конференція «Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина української держави» (м. Київ, 2021), Іммерсивний хакатон 2022 «Metaversed» Immersive Hackathon @ Planetarium Bochum планетарія (м. Бохум,

Німеччина, 2022), Міжнародна науково-методична конференція «Реалізація методів та технологій в сучасній освіті: компетентнісний підхід» (м. Харків, 2022), IX Міжнародна науково-методична конференція «Реалізація методик та технологій в сучасній освіті: компетентнісний підхід» (м. Харків, 2022), Інтернет-конференція «Навчальний рік 2022-2023: підходи до організації роботи» (м. Харків, 2022), Міжнародна педагогічна інтернет-конференція «Навчання під час війни. Як не допустити освітньої катастрофи» (м. Харків, 2022), інтернет-конференція «Пріоритети в освіті: інформаційна гігієна та медіаграмотність» (м. Харків, 2022), VII інтернаціональна науково-практична конференція «Інтеграція наукових та сучасних ідей в практику» та семінар для аспірантів (м. Стокгольм, Швеція, 2022), Всеукраїнська науково-практична конференція з нагоди 50-річчя від початку підготовки психологів у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (м. Харків, 2022), VI Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук: перспективи та виклики» (м. Київ, 2023), молодіжна науково-практична інтернет-конференція «Конструктивна рефлексія конфронтації і кооперації: психологічні ризики і ресурси війни» (м. Київ, 2023), VI Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук: перспективи та виклики» (м. Миколаїв, 2023), Міжнародна міжгалузева конференція «Вектори психології-2023» (м. Харків, 2023), III Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Київ, 2023), наукова конференція «Час викликів та можливостей. Сучасна соціальна психологія: теорія та практика» (м. Ріга, Латвія, 2024), Всеукраїнська молодіжна науково-практична конференція «Вектори психології - 2024» (м. Харків, 2024), II Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні освітні методики та технології в умовах викликів сьогодення» (Київ, 2024), літня школа «Європейські цінності в психології та клієнт-центрованої терапії» (м. Салоніки, Греція, 2024), Всеукраїнський форум аспірантів спеціальності 053 Психологія «У колі одностудентів» (Київ, 2024), міжнародна конференція аспірантів в рамках проекту CAPABLE The Baltic University Programm (м. Уппсала, Швеція, 2024), щорічний аспірантський симпозіум факультету психології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харків, 2025), науково-практична конференція Aurora International Peace Conference (м. Іннсбрук, Австрія, 2025).

9. Оцінка структури, мови та стилю дисертації. Дисертація написана чіткою мовою, структура дисертації відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступний для сприйняття. Зміст, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року No 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН No 759 від 31.05.2019), і вимогам Постанови Кабінету Міністрів України No 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту. За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значимістю дисертаційна робота О.Є.Ронжес відповідає спеціальності 053 - Психологія.

11. Результати обговорення та проведення презентації. Рекомендація дисертації до захисту. Здобувачкою було представлено основні результати дисертаційної роботи на засіданні кафедри прикладної психології факультету психології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна щодо попередньої експертизи дисертації у формі презентації і наукової дискусії після її завершення. За підсумком обговорення, дисертаційне дослідження було оцінено позитивно. Дисертаційна робота Ронжес Олени Євгеніївни виконана на високому науковому рівні та є цілісним науковим дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам чинного законодавства України.

Враховуючи високий рівень дослідження, актуальність, новизну, практичну цінність отриманих результатів та відповідність роботи спеціальності 053 Психологія дисертація Ронжес О.Є. «Психологічна, психофізіологічна та соціологічна адаптація людини в період активного переходу до цифрових технологій» рекомендується до захисту в спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Головуюча, кандидат психологічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри прикладної психології
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Олена ГУЛЯЄВА